

UDK 070 (497.5) "1945/1952"
 32.019.5 (497.5) "1945/1952"
 351.7 (497.5) "1945/1952"
 Izvorni znanstveni članak
 Primitljeno: 23. lipnja 2000.

Vlast i javnost u Hrvatskoj 1945.-1952.

KATARINA SPEHNJAK

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

U radu se, na temelju istraživanja izvorne građe, analizira oblikovanje javnosti u Hrvatskoj 1945.-1952., osobito uloga partijskog 'agitpropa' i državnog Ureda za informacije. Također se izlažu osnovne odrednice o funkcioniranju novina i 'ispitivanju' javnog mnijenja.

Iako socijalistički sustavi imaju sve institucije građanskog društva: ustav, parlament, izbore, masovne medije i dr., njihova je uloga bitno drukčija i počiva u samoj konstituciji tih društava. Legitimirajući se povijesnim interesima proletarijata, komunistički pokret je ulogu tih institucija shvaćao tek instrumentalno, u funkciji osnovnog cilja - izgradnje 'besklasnog društva'. U tom smislu ni javnost nema tradicionalnu ulogu posredovanja između države i građana. Vlast ovdje ne zanemaruje javnost, nego je neutralizira i oblikuje kroz sustav propagande. Uspostavljajući vladavinu nad javnosti, mediji ispunjavaju svoju osnovnu zadaću - mobilizaciju javnosti za potporu mjerama vlasti.

U središtu 'tvorbe' javnosti u poratnoj Hrvatskoj i Jugoslaviji stajali su 'agitprop' - partijska agitacijsko-propagandna odjeljenja, povezana čvrstim hijerarhijskim vezama. U skladu s doktrinarnim postavkama o potrebi 'unošenja svijesti u mase' sfera javnosti oblikovana je tako da što djelotvornije posluži svojoj svrsi: sustav utjecanja na mase veoma je širok i dobro organiziran i uključuje uz partijski aparat i masovne političke organizacije, različita stručna udruženja, republičko i lokalno novinstvo, specijaliziranu informativnu državnu službu.

Prvi zadatak 'agitpropa' je stvaranje partijske javnosti, odnosno ideološko i političko obrazovanje članova komunističke partije koji se kao ideološka avangarda, ali i mjestom u strukturi vlasti, pojavljuju kao tvorci i tumači javnosti. 'Školovanje masa' - najširih dijelova društva obavlja se u raznim oblicima ideološko-političkog 'uzdizanja', tomu služe i novine, priredbe (mitinzi, parade) i drugi oblici simboličke prezentacije. Izborne kampanje u svim su fazama vođene od 'agitpropa' i njihova se uspješnost mjeri rezultatima izbora i još više odzivom birača jer se masovnost smatra pokazateljem političke i socijalne

homogenosti. Sličnu reprezentativnu ulogu imaju i parlamentarne institucije: u njima se samo potvrđuju u partijskim tijelima već donesene odluke. Novine imaju propagandnu ulogu, ali su i pomagalo u radu aktivistima jer sadrže konkretne upute za agitacijski rad. Istodobno, one su i reprezentant službenih stajališta vlasti prema najširim slojevima. Iako u političko-partijskom vrhu nema dvojbi oko ciljeva i strategije ostvarivanja ideološkog projekta, zanimanje vlasti za reakciju javnosti ipak postoji. 'Glas onih kojima se vlada' ispituje se na osobit način - kroz političke i policijske izvještaje redovito se prati političko raspoloženje stanovništva i sustavno se analiziraju kritička stajališta vlastima nenaklonjenih grupa.

Državno-partijski model utjecanja na javnost

I.

U sustavu informiranja i propagande najautoritativnija institucija je 'agitprop', koji kroz unutarnju komunikaciju - od saveznog do republičkih odnosno kotarskih odjeljenja¹ - prenosi upute kako nekom događaju propagandno pristupiti². Na isti način, ali u obrnutom smjeru, od nižih organa prema višima šalju se analize stanja, što je materijal koji služi 'agitpropima' za taktičko i strateško oblikovanje akcija.

Posebno mjesto ima kontrola medija i izdavaštva - iz 'agitpropa' odlaze direktive redakcijama i izdavačkim kućama, ponekad u pismenom obliku, a češće usmeno preko 'zaduženih' osoba. Svi su mediji u državnom vlasništvu, neki od njih eksplicitno partijski, dok većina djeluje u okrilju Narodne fronte. Novinama, najvažnijem mediju u to vrijeme, dodijeljena je uloga "učitelja i organizatora, a ne kritizera"³ te im se sugerira tematska pokrivenost određenih problema i, osobito, način prezentacije. "Suho registriranje" i tzv. objektivizam ocjenjuju se negativnim i 'bezidejnima'.⁴ Potpuno se utječe na uređivačku

¹ 'Odjeljenja', 'komisije' i 'odjeli' nazivi su organizacijskih oblika djelovanja, centralistički ustrojenih, pri partijskim komitetima na svim razinama. U poratnom vremenu u 'agitprop sustavu' u Hrvatskoj djelovalo je preko stotinu ljudi, uglavnom profesionalaca. U Agit-prop-u CK KPH u razdoblju 1945.-1952. su bili sljedeći političari, književnici i publicisti: Ivo Sarajlić, Stjepan Tomić, Milo Popović, Milan Despot, Rikard Sutlović, Soka Krajačić, Gušće Šprljan, Tonka Borić, Tode Čuruvija, Marko Belinić, Dušan Brkić, Joža Horvat, Marin i Jure Frančević, Vjekoslav Kaleb, Ivan Dončević, Zlatko Munk, Natko Devčić.

² Upute su se odnosile na opća pitanja uloge propagande čiji je zadatak da "objašnjava na primjer zašto su danas potrebna odricanja za izgradnju teške industrije" tj. "razjašnjava masama ciljeve, opće pojmove marksizma-lenjinizma, otvara perspektivu socijalističkog razvitka, odgaja ih u duhu marksizma-lenjinizma" (Hrvatski državni arhiv /HDA/, fond Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske /CK SKH/, Polit-biro, spis od 17. I. 1947.), do načina obilježavanja 1. svibnja 1946. pri čemu se razlikuju parole podobne za isticanje na transparentima i zgradama od onih u novinama - za koje se sugerira da budu 'klasno' neutralnije. (HDA, CK SKH, Agitaciono-propagandno odjeljenje /Agitprop/, spis od 21. i 26. IV. 1946.)

³ *11 kongres Komunističke partije Hrvatske 21-25. XI 1948.*, 152.

⁴ *Naprijed* br. 15 od 8. IV. 1949. Takvim načinom pisanja, stoji u *Naprijedu*, ne daje se "dovoljna perspektiva radnim ljudima, niti se u većoj mjeri pridonosi mobilizaciji radnih masa,

politiku i sastav uredničkih odbora. Izvan 'agitpropove' kontrole ostao je u to vrijeme samo vjerski tisak Katoličke crkve, ali se redovito pratilo njegovo pisanje, a kao negativna reakcija vlasti pojavljuje se sustav dodjele tiskarskog papira i zabrane na osnovu Zakona o štampi iz 1945.⁵

2.

Na razini državne strukture glavnu instancu predstavljao je Ured za informacije Vlade NRH, koji je također pod političkim rukovodstvom 'agitpropa'. Utemeljen je kao državna propagando-informativna institucija koja je svoju ulogu ostvarivala kroz djelovanje unutarnjeg, vanjskopolitičkog i publicističkog odsjeka.⁶ Unutarnjopolitički odsjek je analizirao pisanje domaćih novina i periodike o političkoj i privrednoj problematici na osnovi čega su pravljene izvještaji za političko i državno vodstvo i novinare.⁷ Odsjek je održavao i konferencije za novinare, pratio promjene uredničkih odbora, registrirao nove publikacije, bavio se statističkim i dokumentacijskim poslovima, organizirao boravak stranih novinara.⁸ Vanjskopolitički odsjek je pratio strane novine, osobito

jer ih se ne upoznaje ni sa raznim teškoćama, ni sa načinom kako te teškoće treba i kako ih se može otkloniti."

⁵ U to vrijeme redovito je, uz periodična službena biskupijska glasila, izlazio tjednik *Gore srca*, tiskan u značajnoj nakladi - 40.000 primjeraka. Izdavač je bilo Društvo Sv. Mohora za Istru u Pazinu, odnosno Hrvatsko-književno društvo Sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu. Zabranjivan je nekoliko puta 1951. i 1952., kada je ugašen.

⁶ Ured je imao neujednačen broj službenika - najviše 1948. - 60, najmanje 1951.- 25. Prvih godina njegovim su radom upravljali Nikola Rubčić, Ljubo Drndić i Petar Šegvić. Od 1949. do kraja 1952. načelnici Ureda su bili Jovo Ugrčić, Ilija Uzelać, Zvonko Pečar i Ivo Vrhovec.

⁷ Kroz 'Bilten o aktualnim pitanjima' odsjek je sažimao informacije koje su slale 'referade za štampu' u ministarstvima. 'Referade' su bile osnovni izvor informacija novinarima koji su pisali o privrednim događajima. Prije objavljivanja tekst su morali dostaviti na uvid 'referadama', a o njihovu autoritetu svjedoči zapisnik s jedne konferencije. "Štampa je oružje naše politike u borbi za ostvarenjem Plana i ona mora da donosi ono putem čega mi nastojimo da postignemo cilj, a ukoliko bude otpora u pojedinim redakcijama, treba da se obratite Uredu za informacije." (HDA, CK SKH, Agitprop, 22. IV. 1948.)

⁸ Odsjek je imao dokumentaciju o svim novinarima u Hrvatskoj i dostavljao je redakcijama pri zapošljavanju. Davao je i upute o pristupu određenim temama u smislu: "Ne može se pisati", "Može se pisati", "Samo za internu informaciju" i sl. (HDA, CK SKH, Agitprop, 10. VI. 1950.) U njegovoj su dokumentaciji bili i podaci o kulturnim događajima, npr. redovito se pratio kino-repotoar i broj posjetitelja: u prvom polugodištu 1949. u svim hrvatskim kinima prikazana su 132 domaća filma (641.221 gledatelj), 1 002 sovjetska (5,5 milijuna gledatelja) i 456 'ostalih' s 3,2 milijuna gledatelja. (HDA, fond Predsjedništva Vlade Narodne Republike Hrvatske /PV NRH/, Ured za informacije, sv. 634., spis od 21. VII. 1949.) Organizacija boravka stranih novinara uključivala je omogućavanje kontakata, opskrbljivanje službenim dokumentacijskim materijalom, usluge prevođenja i sl. Na kraju se pisao izvještaj, kao npr. onaj o posjetu urednika srednjoeuropskog dopisništva časopisa *The U.S. News World Report*, gdje se kaže da je on u razgovoru s radnicima nekoliko tvornica naglasak stavljao na osobna pitanja i političku orijentaciju, a malo se zanimao za društvene promjene. Osobito negativno ocjenjuje se ponašanje njegove tajnice koja je bila tumač i onemogućavala osobe iz Ureda u prevođenju. Izvještaj se završava konstatacijom da je novinar očito dobro upoznat s događajima u zemlji,

napise o Hrvatskoj i Jugoslaviji⁹, iz čega su nastajali pregledi talijanskog, zapadnoeuropskog, sovjetskog i iseljeničkog tiska za partijsko i državno rukovodstvo.¹⁰

Publicistički odsjek je izdavao propagandne brošure koje su trebale pridonijeti povoljnijoj političkoj slici Hrvatske i Jugoslavije u svijetu.¹¹

Novine

Politička proklamacija i zakonodavstvo socijalističkih zemalja isticali su slobodu tiska kao načelo, formalno cenzure nije bilo, ali je ona ostvarivana nepravim sredstvima. Poštovani su ideološki i politički kriteriji, prisutna je bila autocenzura, dobrovoljna ili nametnuta. Kontrola se, uz političke (u programskom i kadrovskom smislu), ostvarivala i materijalnim sredstvima: državnim vlasništvom nad izdavačkim i novinskim kućama, proizvodnji papira i njegovoj distribuciji. Posebna se pažnja pridavala informativnim publikacijama, osobito dnevnim novinama, s obzirom na potencijalno najširi krug čitatelja, ali i zbog nerazvijenosti drugih medija. (Hrvatska je u to vrijeme imala samo četiri radiopostaje: Zagreb I i II, Osijek, Dubrovnik i Rijeka.¹²)

Uz velik broj republičkih dnevnih novina u Hrvatskoj su distribuirani i 'savezni' listovi *Borba* i *Politika*. U političkoj hijerarhiji najvažniju ulogu je

osobito s problemima u opskrbi stanovništva, "dok ga naši uspjesi nisu zanimali." (Na ist. mj., sv. 635., spis od 6. X. 1948.)

⁹ Npr. ocjena Zakona o štampi u londonskom radiju 28. VIII. 1945.: "Režim u Jugoslaviji nije mogao naći boljeg načina da u inostranstvu pojača sumnju u svoje demokratske namjere ././ i zato će inostranstvo s punim pravom biti sklono mišljenju da bi kontrolirana štampa u Jugoslaviji mogla prejudicirati rezultate općih izbora". Ili, komentar iste institucije od 30. XI. 1945. da su državni izbori u studenom "uglavnom bili odraz narodne volje", kao i povoljne izjave predstavnika američke protestantske crkve o religijskim slobodama u Jugoslaviji nakon boravka u kolovozu 1947. (HDA, PV NRH, Ured za informacije, sv. 634. i 635.)

¹⁰ Iseljenički tisak pratio se redovito s aspekta političke orijentacije redakcije, pisanja o vlastima u Jugoslaviji kao i vlastima zemlje useljenja. Interes za iseljeničvo osobito je porastao 1948. nakon što su neke iseljeničke organizacije u Australiji i Kanadi podržale Rezoluciju Informacionog biroa. Odsjek se bavio i manjinskom problematikom: skupljani su podaci o životu Hrvata u Gradišću, Rumunjskoj, Mađarskoj i u Trstu, u suradnji s diplomatskim predstavništvima Jugoslavije. Ured je 1948. slao školske knjige djeci gradišćanskih Hrvata, organizirao njihovo ljetovanje na Jadranu te dodijelio nekoliko stipendija za Sveučilište u Zagrebu. (HDA, PV NRH, sv. 633., spisi iz ožujka i travnja 1948.)

¹¹ Tiskani su propagandni materijali o položaju nacionalnih manjina u Hrvatskoj, o životu iseljenika-povratnika, djelatnosti vjerskih zajednica i dr.

¹² Krajem 1947. u Hrvatskoj je bilo 79.120 radio-pretplatnika, više od pola njih je činila grupa "građanskih zanimanja: zanatlija, trgovaca, službenika privrednih institucija", oko 13.000 pretplatnika su bili državni službenici, civilni i vojni, radnici -11.000, seljaci -7.500, preostali broj radio-prijamnika bio je u državnim institucijama. Krajem 1949. broj pretplatnika je porastao na 90.000. U to vrijeme Hrvatska je imala 3,7 milijuna stanovnika. (HDA, CK SKH, Agitprop, spisi od 6. X. 1947. i 31. XII. 1949.)

imala *Borba* i na njeziné komentare u nedostatku vlastitih pozivala su se sve novine.¹³

U razdoblju 1945.-1952. u Hrvatskoj je postojalo šest republičkih odnosno oblasnih informativno-političkih dnevnika - *Vjesnik*, *Narodni list*, *Slobodna Dalmacija*, *Glas Slavonije*, *Riječki list* i *La voce del popolo*, list talijanske manjine. Naklada se kretala između 60.000 - *Vjesnik* i 8.000 - *La voce del popolo*.¹⁴ Izdavač im je bila Narodna fronta, kao i većini drugih tjednika, lokalnih listova i povremenih publikacija. Broj tjednika se kretao od 17 u 1946. do 30 u 1949. godini.

Najveću nakladu imao je *Kerempuh*, političko-satirički tjednik, 150.000 primjeraka, a u znatnim nakladama su tiskani i informativno-zabavni *Ilustrirani vjesnik*, sindikalni *Glas rada*, partijski *Naprijed*, *Slobodni dom* Izvršnog odbora HSS-a, ilustrirani tjednik *Narodni sport*, *Žena u borbi*, mjesečnik Glavnog odbora AFŽ-a, prosvjetno-kulturni časopis *Seljačka sloga*, poučno-zabavni časopis za djecu *Pionir* i ženski modni list *Naša moda*.

'Ispitivanje javnog mnijenja'

Područje u kojemu se u socijalističkim društvima pojavljuje nešto nalik onome što bi bilo javno mnijenje kao 'vox populi', podložno je promatranju, ali se do rezultata dolazi na osobit način. Riječ je o nestručnim 'istraživanjima javnog mnijenja' koja se provode kroz povjerljive materijale partijskih i državnih organa. Ono što takva mnijenja kvalificira javnim mnijenjem jest namjera naručioca izvještaja, organa vlasti, da u određenom trenutku ima uvid u političko raspoloženje stanovništva.

U unutarnjoj komunikaciji partijskih organa kroz redovite političke izvještaje (mjesečne, polugodišnje i godišnje) u rubrici 'politička situacija'¹⁵ periodično su dostavljani najvišim organima iscrpni podaci o svim elementima koji su činili sliku političkog raspoloženja na određenom području. U ovom razdoblju takve su izvještaje dostavljali i organi OZN-e odnosno UDB-e u ve-

¹³ U ovom razdoblju u Hrvatskoj se distribuiralo od 55.000 do 90.000 primjeraka tog lista dnevno.

¹⁴ U listopadu 1947. dnevna naklada svih dnevnih listova u Hrvatskoj bila je 119.957 primjeraka, od tog se u gradovima prodavalo 85.846, u kotarskim središtima 13.860 i u selima 20.815 primjeraka. Kako je u gradovima tada živjelo 735.525 stanovnika to znači da je na svakih 8,2 dolazio po jedan primjerak, na dvadeset stanovnika kotarskih središta i na 129 stanovnika sela - po jedan primjerak dnevnih novina. Tjednika namijenjenih selu, npr. *Slobodni dom*, *Seljačka sloga*, *Gospodarski list* i *Srpska riječ* distribuiralo se oko 40.000 primjeraka, što znači jedan tjednik na osamdeset osoba. (HDA, CK SKH, Agitprop, spis iz 1947.)

¹⁵ 'Politička situacija' je bila na početku šireg izvještaja koji je obuhvaćao organizacijske i kadrovske promjene u partijskoj organizaciji na nekom području, pregled rada drugih političkih i prosvjetnih organizacija, aktivnosti u vezi s određenim državnim mjerama, stanje u opskrbi stanovništva, ocjene o privrednim kretanjima i sl. 'Politička situacija' je imala svoj 'opći' dio kao i pregled djelovanja grupa koje je vlast smatrala 'neprijateljskima'.

zi s izbornim kampanjama,¹⁶ te u slučaju Rezolucije Informacionog biroa 1948. godine.

Analize su sadržavale:

- ukupne ocjene o političkom raspoloženju stanovništva na određeno području¹⁷
- politička stajališta u određenim mjerama vlasti¹⁸
- procjene izbornih rezultata na nekom području¹⁹
- djelovanje 'neprijateljskih snaga'²⁰
- djelovanje članova prijašnjih građanskih političkih stranaka²¹

¹⁶ Izvještaji OZN-e iz rujna i listopada bilježe širenje letaka sljedećeg sadržaja: "Smrt komunizmu", "Glas za Mačeka", "Živio Zanella, nećemo Tita", "Srem, Banat i Bačka - svi ćemo za Mačeka", "Ne dajmo kršćanske kulture, dolje komunizam", "Anti-boljševik", "Tajna štampa Mačekovog vodstva", "Za kralja i Mačeka", "ŽAP", "Sva lica bez prava glasa bit će prognani u Sibiriju", "Tko glasa za Tita ići će jesti na kazan" te letaka s likom kralja Petra, izjave osoba koje su pozivale na izbornu apstinenciju, širile 'lažne vijesti': o rušenju crkvi poslije izbora, o oduzimanju djece od roditelja i njihovu odgoju u državnim domovima, o životu "u komuni" i sl. (HDA, CK SKH, Izborna komisija, spisi iz 1945.)

¹⁷ Npr.: "Tokom kolovoza i rujna mjeseca politička situacija na našem kotaru je uglavnom zadovoljavajuća. Obzirom na sve veću klevetničku kampanju koju vode susjedne demokratske zemlje protiv naše Partije i našeg rukovodstva /Odnosi se na članice Informacionog biroa - K.S./, u masama vlada izvjesna neizvjesnost a što proističe iz nedovoljnog poznavanja političkog stanja kod nas i u svijetu. Zbog toga i nije došlo do potpunog izražaja njihovo mišljenje i stav po tom pitanju, već uglavnom vlada šutnja." (HDA, CK SKH, Organizaciono-instruktorsko odjeljenje /OIO/, Izvještaj Kotarskog komiteta /KK/ KPH Čakovec od 25. IX. 1948.) Ili, npr.: "...možemo računati da imademo za naš poredak 50-60% ljudi na našem kotaru." (Na ist. mj., Izvještaj KK KPH Samobor od 31. I. 1949.)

¹⁸ Npr. u vezi s Petogodišnjim planom: "Plan je dobro prihvaćen i već u početku dao širokim slojevima perspektivu socijalističke izgradnje. Nekih naročitih parola nije bilo, osim od nekolicine klerofašističkih elemenata u okolici grada koji su govorili, da u planu je sve predviđeno, samo kiša nije, da mi planiramo, a bog odredi." (Na ist. mj., Izvještaj KK KPH Križevci od 18. I. 1948.) Ili, oko raspisivanja Narodnog zajma o čemu se kaže: ".../ bit će rata jer trebaju zajam." (Na ist. mj., Izvještaj KK KPH Klanjec od 10. VII. 1948.) U vezi s kolektivizacijom sela: "Neprijatelj i ostale vanpartijske mase govore javno da treba najprije u ekonomije kao i u SRZ da uđu članovi Partije, a da oni imaju vremena da dođu k njima ako budu pokazali da se bolje živi u SRZ i ekonomijama." (Na ist. mj., Izvještaj KK KPH Dugo Selo od 15. III. 1949.)

¹⁹ Na sjednicama Polit-biroa CK KPH u rujnu i studenom 1945. sažimani su podaci o očekivanom postotku glasova za Narodnu frontu: najlošiji rezultati su se očekivali u izbornim okruzima Bjelovar, Zagreb i Osijek - od 54 do 64%, najbolji u oblasti Dalmacija i u okrugu Banija - iznad 80%. (HDA, CK SKH, Polit-biro, Zapisnik sjednice od 11. IX. i 9. X. 1945.)

²⁰ U to su se ubrajale sve izjave o "preokretu" odnosno kratkotrajnosti uspostavljene vlasti, o nužnosti povratka "na staro", o intervenciji Amerikanaca i Engleza, o povratku Vlatka Mačeka i sl. Kao 'neprijateljsko djelovanje' kvalificira se i dopisivanje na glasačkim listićima: "Nemojte pljačkati seljake", "Narodnoj vlasti treba više vina, masti, mesa: litra vina 30 dinara, a košulja 2.000", te pogrdne izjave o kandidatima - "Pijanica", "Vucibatina", "Švercer", "Za babe ne glasamo", "Da šta vrediš, našla bi si muža" i sl. (HDA, CK SKH, Komisija za narodnu vlast, spis od 12. III. 1951.)

²¹ Osobito članova Hrvatske seljačke stranke i Samostalne demokratske stranke koji nisu pristupili Narodnoj fronti, ali i o djelovanju pristaša u ratu konstituiranog Izvršnog odbora HSS-a i SDS-a koji su bili aktivni u političkom životu nakon 1945.

- djelovanje crkvenih institucija²²
- 'političke ispade' komunista, frontovaca i 'simpatizera'²³.

U izvještajima se obično navode i imena osoba koje su 'istaknuti' predstavnici određenih stajališta, a ako se procjenjuje da je njihov utjecaj znatan, sugeriraju se i mjere koje treba poduzeti: političke, administrativne ili krivične.

Bilježeni su i mnogi drugi iskazi te u izvještajima nalazimo i prepričane vijesti stranih radiopostaja, viceve o najvišim partijskim i državnim funkcionarima i sustavu općenito, glasine²⁴, žalbe i primjedbe na račun privilegiranosti viših organa vlasti, anonimna pisma istaknutim pojedincima u državnoj i partijskoj strukturi o zloupotrebama nižih organa ili o raznim državnim mjerama.²⁵

S U M M A R Y

THE AUTHORITY AND THE PUBLIC IN CROATIA 1945-1952

Even though the Communist systems controlled all institutions of civil society, their role was only representative, as the decisive role had the Party organs. In that sense the public did not have any intermediary role between the state and society, but its activities were primarily filled with propaganda. The basic factors of creating the public were the Party "agitprops" (agitation and propaganda) and state offices for information. Their assignment was in the first place to form a Party public, that was to ideologically and politically educate the members of the Communist Party and additionally to "educate masses", the widest parts of society through a networked

²² Najviše prostora davalo se djelovanju Katoličke crkve, pri čemu je raspon aktivnosti koji se pratio od političkih izjava pojedinih svećenika do propovijedi, npr.: "Rad katoličkog klera u prošloj godini svodio se uglavnom na jačanje religioznog osjećaja kod njihovih vjernika". (HDA, CK SKH, OIO, spis "Razvitak partijske organizacije u Hrvatskoj" iz rujna 1949., 5.) Procjenjivao se i postotak religioznosti, odnosno pohađanje crkve: KK KPH Đurđevac je npr. smatrao da na području kotara u crkvu odlazi oko 70% stanovnika i da je materijalno pomaže oko 60% građana. (Na ist. mj., spis od 17. I. 1948.)

²³ Npr. izjava sekretara KK KPH Vrginmost u vezi sa slabim otkupom vune na tom području koji "kaže više cinički nego ozbiljno: šta ja mogu ako se vuna nije otkupila, kad je sirotninja oplela čarape." (Na ist. mj., spis od 25. VIII. 1948.) Ili, Izvještaj Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju da je u Šibeniku jedan milicionar javno pjevao pjesmu: "Kominforme, zdravo, zdravo, sve što radiš imaš pravo." (Na ist. mj., spis od 23. IV. 1949.)

²⁴ Npr. o odjeku Rezolucije IB-a u CK KPJ: "Da je radi žita i hrane došlo u vladi do nesuglasica jer da je Žujević htjeo da ostavi seljaku po 250 kg žita, a da je Tito ostavljao samo 100 kg, a uslijed čega je došlo i do tuče te da ima i mrtvih, a da je u Englesku uteklo avijonima 14 ministara, a koji će se vratiti sa Englezima u Jugoslaviju." (Na ist. mj., spis od 30. VII. 1948.)

²⁵ Analizirajući situaciju nakon anonimnog pisma "člana KP" iz Benkovca u vezi sa zloupotrebom u kotarskom komitetu dvaju njegovih članova, pripadnika UDB-e, upućenog CK KPH-u. Oblasni komitet za Dalmaciju je zaključio da je zloupotreba zaista bilo, ali "i./ pošto se ovom istragom nije utvrdilo tko je pisao pismo, Kotarski komitet KPH Benkovac će o istom voditi daljnje izvide, te o tome obavijestiti Oblasni komitet." (Na ist. mj., spis od 25. XII. 1948.)

propaganda system, all in order to reach the goal of mobilizing the public for supporting the goals of the authorities. A similar role was meant for the means of mass-communication, especially the newspapers and radio.

In such a system citizens did not have an opportunity to express their viewpoints freely, so their opinions about different measures of state authorities remained in a private surrounding. The authorities were interested for their political views and were informed about them through reports of the party and sometimes, police organs. They especially kept track of views of certain groups and individuals that they held to be "hostile" oriented.